

Asia: VN/5875/2019

Lausuntopyyntö saamelaiskäräjälain muutosta valmistellun toimikunnan mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1 luku Yleiset säännökset (pois lukien 3 §)

1. Johdanto

Sámi Árvvut ry- Saamelaiset arvot ry on vuosikokouksessaan 29.6.2021 Ivalossa/etäyhteydellä päättänyt yksimielisesti antaa oheisen lausunnon saamelaiskäräjälain uudistusta valmistelleen toimikunnan mietinnöstä.

Yhdistys pitää myönteisenä, että toimikunta on saanut ehdotuksen valmiiksi. Toimikunnan työn lähtökohdat ovat myös erinomaiset, eli perustuslaki ja perusoikeudet, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus sekä muu oikeuden ja kansainvälisen oikeuden kehitys sekä YK:n ihmisoikeuskomitean 1.2.2019 julkaisemat ratkaisut saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä koskevissa valitusasioissa. Asettamispäätöksen mukaan työssä on huomioitu myös parafoitu Pohjoismainen saamelaissopimus sekä itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimus (ILO 169 -sopimus). Kuitenkaan ILO-169 sopimusta ei tuotu esille muutoin kuin alkuperäiskansa- ja heimokansojen määritelmän osalta ja täten jäi selvittämättä, luoko saamelaiskäräjälain uudistus toteutuessaan edellytyksiä ILO 169-sopimuksen ratifioinnille. Tätä olisi tullut selventää laajemmin lain perusteluosassa.

Yhdistys kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että toimikunta ei osallistuttanut YK:n ihmisoikeuskomitean päätöksen mukaisesti yksilövalittajia toimikuntansa työhön eikä turvannut tähän riittäviä resursseja. Toimikunta kuuli yhdistystä ja yksilövalittajia yhdessä muiden

saamelaisjärjestöjen kanssa työn loppuvaiheessa. Yksilövalittajille ei ole tarjottu myöskään hyvitystä ihmisoikeuskomitean päätöksen edellyttämällä tavalla.

Yhdistys pitää myönteisenä, että työryhmä on saanut esityksen aikaan, jolla on parlamentaarinen tuki hallituspuolueissa ja luonnollisesti toivomme, että esitys kehittyy ja tuki työlle jatkuu myös eduskuntakäsittelyssä. Saamelaiskäräjälain uudistus on ollut hyvin haasteellinen kokonaisuus eduskunnalle ja viranomaisille, ja on tärkeää, että esitys on selkeä, saamelaisten itsemääräämisoikeutta tukeva sekä johdonmukainen. Yhdistyksen näkemyksen mukaan esitys edellyttää selkiyttämistä tietyissä kohdissa.

Esitetty lain 3 § ei yhdistyksen näkemyksen mukaan ole riittävä muutos saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisujen toteuttamiseksi.

Yleisellä tasolla yhdistys toteaa, että hallituksen esitysluonnos on hyvin pitkä ja sisältää hyvin paljon toistoa, mutta pohdinta niiden esitysten osalta, jotka muuttavat nykytilaa, jää kuitenkin vähäiseksi. Perusteluosa, jonka tehtävänä on tarjota ohjeita lain tulkintaan, ei kaikilta osin sisällä sitä ja toisaalta sisältää korulauseita ja poliittis-/mielipiteenomaisia ilmauksia, jotka olisi syytä tarkistaa ja korjata. Nämä koskevat erityisesti kohtia, jotka käsittelevät saamelaisten itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita. Yhdistyksen näkemyksen mukaan hallituksen esitysluonnosta olisi tarpeen tiivistää ja keskittyä lain perusteluosassa olennaiseen ohjeistukseen lain tulkintaa varten. Tiivis, asioihin keskittyvä esitys, myös helpottaa laajemmin saamelaisyhteisön osallistumista lainvalmisteluun sekä voisi sujuvoittaa lain eduskuntakäsittelyä.

Yhdistys tuo lisäksi esille, että mikäli saamelaiskäräjälain uudistus etenee ja se tulee hyväksytyksi, on tarve uudistaa ja kehittää myös kolttalakeja vastaamaan kansainvälistä ihmisoikeuskehitystä sekä määritellä yksityiskohtaisemmin eri saamelaisten edustuksellisten elimien toimivaltakysymyksiä ja -rajoja sekä tehtäviä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kolttien kyläkokouksen asemaa tulee vahvistaa kolttasaamelaisten itsehallinnollisena elimenä ja antaa kolttien kyläkokoukselle resursseja ja mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää kolttasaamelaista kulttuuria ja kieltä.

On selvää, että työryhmän esitys on kompromissi, eikä vastaa kaikilta osin saamelaisyhteisön esittämiä tarpeita. Yhdistyksellä olisi kokonaisuutena useita eri tavoitteita saamelaisten aseman parantamiseksi lainsäädännön tasolla, mutta ottaen huomioon kokonaistilanteen ja tarpeen muuttaa ennen kaikkea saamelaisen määritelmää, yhdistys tuo esille vain keskeisimmät ja kiireellisimmät muutostarpeet työryhmän mietintöön ja nykytilaan liittyen.

Työryhmän esitys kehittäisi nykytilaa ja on laajasti kannatettava, mutta erityisesti lain § 3 ja saamelaisten itsemääräämisoikeuteen liittyen esitys ei ole riittävän kunnianhimoinen eikä kehittäisi riittävästi nykytilaa. Näiltä osin yhdistys esittää tarkennuksia. Yhdistys tukee työryhmän esityksiä niiltä osin, kun sillä ei ole huomioita eikä tarkennuksia.

Yhdistys on tietoinen Suomen pyrkimyksestä saada YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenyys. Yhdistyksen näkemyksen mukaan edellytyksiä jäsenyydelle ei ole, ennen kuin Suomi on toimeenpannut täysmääräisesti YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut. Suomen on huolehdittava ensi omat, pitkään jatkuneet ihmisoikeusloukkauksensa, ennen kuin sillä on uskottavuutta toimia ihmisoikeusasiantuntijana YK:n ihmisoikeusneuvostossa.

Esityksestä puuttuu kokonaisuutena saamelaisen yhteisjärjestelmän tukeminen ja huomioiminen. Saamelaiskäräjälain uudistuksessa ei ole huomioitu lainkaan sitä, miten perinteiset saamelaiset yhteisjärjestelmät, kuten siidat, tulisivat lainsäädännön tasolla tunnustetuksi ja osaksi saamelaista kulttuuri-itsehallintoa paikallisella tasolla.

2. Tiivistelmä

- 1) Työryhmän esityksessä on paljon hyvää Saamelaiskäräjien toiminnan kannalta ja saamelaiskäräjälain uudistus olisi hyvin tärkeä saada tehdyksi. Yhdistys kannattaa esityksiä modernisoida Saamelaiskäräjien toimintaa.
- 2) Yhdistys on tietoinen Suomen pyrkimyksestä saada YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenyys. Yhdistyksen näkemyksen mukaan edellytyksiä jäsenyydelle ei ole, ennen kuin Suomi on toimeenpannut täysmääräisesti YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut. Suomen on huolehdittava ensi omat, pitkään jatkuneet ihmisoikeusloukkauksensa, ennen kuin sillä on uskottavuutta toimia ihmisoikeusasiantuntijana YK:n ihmisoikeusneuvostossa.
- 3) Yhdistyksen näkemyksen mukaan ehdotus ei § 3 eikä muutoksenhaun osalta toimeenpane YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisuja saamelaismääritelmään liittyen.
- 4) Yhdistyksen näkemyksen mukaan termiä itsemääräämisoikeus ei tule käyttää, ellei samanaikaisesti annetta saamelaisille käsitteeseen liittyviä oikeuksia. Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta tulee lisätä, edellytyksenä tälle on saamelaisyhteisön hyväksymä saamelaismääritelmä
- 5) Yhdistys kannattaa ns. lappalaiskriteerin poistamista lain 3 §:ssä ja Saamelaiskäräjien vaaliluettelon laatimista uudelleen lain § 3 pohjalta.
- 6) Yhdistys vastustaa työryhmän ehdotusta siitä, että laissa ei säädettäisi kuka on saamelainen, vaan siitä, kuka saa äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjävaaleissa. Ehdotus heikentää saamelaisten perustuslaillista alkuperäiskansa-asemaa eikä tue YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisujen toimeenpanoa.
- 7) Yhdistys ei kannata kielikriteerin ulottamista neljänteen polveen. Laista ja sen perusteluista puuttuu tieto siitä, miten kielitaito voidaan osoittaa.

- 8) Esityksestä puuttuvat asianmukaiset perustelut siitä, miksi työryhmä on päätenyt kielikriteerin osalta neljänteen polveen ja luopumaan saamelaisen määrittelystä. Tekstissä kuitenkin niin perusteluissa kuin itse laissa puhutaan muiden pykäliden osalta saamelaisista.
- 9) Koska työryhmä esittää, että lain § 3 ei määritä enää saamelaisen kriteerejä, ongelmaksi nousee myös itsidentifikaation todistaminen. Haasteeksi tulisikin, miten vaalilautakunta/ muutoksenhakuelin/KHO voivat varmistua siitä, että henkilö identifioituu saamelaiseksi objektiivisesti, kun vaaliluettelon hakeutumisen kriteeristö ei tarkoita samaa kuin saamelainen.
- 10) Pykälä koskien saamelaiskulttuurin heikentämiskieltoa vaatii tarkentamista, rajausta ja selventämistä. Pykälä on kokonaisuudessaan tulkinnanvarainen ja epäselvä. Laissa tulisi johdonmukaisesti käyttää yhtenäistä haitan käsitettä. Esityksessä on kaksi erilaista haitan käsitettä (vähäistä suurempi ja huomattava haitta). Esityksen tulee ohjeistaa, miten haitta voidaan määrittää ja tunnistaa.
- 11) Yhdistys pitää ongelmallisena, että saamelaiskäräjälain yhteydessä ei ole pohdittu parlamentarismien kehittämistä Saamelaiskäräjillä, vaan ehdokasasettelu tapahtuu kuten aiemminkin vain yksilötasolla.
- 12) Muutoksenhakuelimen tehtävät ovat ongelmallisia, koska sen tehtävänä on valvoa yksilön oikeusturvaa eli tarkastella asiakokonaisuutta vain yksilön kannalta. Vaaliluetteloön kuulumisen tai kuulumattomuus ei ole vain yksilön oikeusturvaan kuuluva asiakokonaisuus, sillä on kollektiivinen ulottuvuus koko saamen kansalle. Vaaliluetteloön kuulumisessa/kuulumattomuudessa on keskeinen merkitys koko saamen kansan tulevaisuudelle
- 13) Yhdistyksen näkemyksen mukaan muutoksenhakulautakunnan nimeä, jäsenien valitsemisperustetta ja tehtäviä tulee muuttaa ja poistaa valitusoikeus KHO:lle.
- 14) Saamelaiskäräjien legitimitettiin saamelaisyhteisön edessä vaikuttaa myös se, miten saamelaiskulttuurin ja saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen varatut määrärahat käytetään ja jaetaan. Saamelaiskulttuurin, saamenkielisten palvelujen ja saamenkielisen oppimateriaalituotannon rahoitus ei ole lisääntynyt vaan pysynyt saman- tasoisena koko 2000-luvun. Yhteiskunnan resursseja tulee ohjata elävän saamelaiskulttuurin kehittämiseen tukien saamelaiskulttuurin ja elinkeinojen säilymistä.
- 15) Yhdistys kiinnittää huomiota siihen, että vaatimus 250 äänioikeutetun saamelaisen allekirjoituksesta aloitteen tekemistä varten on verrattain korkea. Aloitteisuus tulisi olla 50 äänioikeutetulla.

3. Saamelaisten itsemääräämisoikeus, toimikunnan esityksen lain 1 §

Työryhmän esityksen mukaan pykälän 1 momentin ensimmäiseen ja toiseen lauseeseen ehdotetaan lisättäväksi viittaukset saamelaisten itsemääräämisoikeuteen. Ehdotetuilla lisäyksillä ei luoda uusia oikeuksia saamelaisille, eikä säännöksessä määritetä itsemääräämisoikeuden ulottuvuutta. Ehdotetulla ensimmäisen lauseen lisäyksellä tuodaan esille, että saamelaisten itsehallinto toteuttaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta tulee lisätä, edellytyksenä tälle on saamelaisyhteisön hyväksymä saamelaismääritelmä. Yhdistys pitää huolestuttavana, että työryhmän esitys korvaa sanalla itsemääräämisoikeus sanan kulttuuri-itsehallinto ilman, että saamelaisten tosiasiallista itsemääräämisoikeutta lisätään. Yhdistys kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että YK:n ihmisoikeuskomitea on ratkaisuisaan yksilövalituksista todennut, että ratkaisua on tulkittava yhdessä yleissopimuksen artiklan 1 kanssa. Toimikunnan esitysluonnoksessa on referoitu tätä päätöksen osaa virheellisesti ja se tulee korjata. Artikla 1: Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä ja artikla 25 mukaan jokaisella kansalaisella tulee olla oikeus ja mahdollisuus ilman minkäänlaista tämän yleissopimuksen 2 artiklassa mainittua erottelua ja ilman kohtuuttomia rajoituksia: a) ottaa osaa yleisten asioiden hoitoon välittömästi tai vapaasti valittujen edustajien kautta; b) äänestää ja tulla valituksi määräaikaisissa ja rehellisissä vaaleissa, jotka perustuvat yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen ja salaiseen äänestykseen, joka takaa valitsijoiden tahdon vapaan ilmentymisen.

Tämä yhteys puuttuu toimikunnan ehdotuksesta esitettyjen artiklojen 1 § ja 3 § osalta. Saamelaisten kannalta KP-sopimus ja ihmisoikeuskomitean ratkaisut tarkoittavat, että saamelaiset – ja saamelaisten edustuksellinen elin saamelaiskäräjät – saavat tehdä kulttuuriaan ja yhteisöjä koskevia ratkaisujaan ilman, että valtio tai sen edustajat osallistuvat ja vaikuttavat saamelaiskäräjien toimintaan ja poliittiseen linjaan ja äänestulokseen vaikuttamalla siihen, ketkä tulevat luetuksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Tällä hetkellä nykyisessä eikä toimikunnan esityksessä tuoda riittävästi esille tätä ulottuvuutta. Yhdistyksen käsityksen mukaan saamelaisten aito itsemääräämisoikeus ei toteudu KP-sopimuksen ja sen edellyttämällä tavalla tässäkään esityksessä, koska toimikunta esittää saamelaisyhteisölle vierasta saamelaismääritelmää ja sekä valitusjärjestelmää, joka olisi saamelaisyhteisön ulkopuolinen säilyttäen KHO:lla viimeisen ratkaisuoikeuden. Myöskään nimellinen itsehallinto-sanon muuttaminen itsemääräämisoikeus-sanaksi ei ole riittävä, vaan saamelaisille on annettava todellinen itsemääräämisoikeus omasta kulttuuristaan.

Lainsäädäntöön tehtävien muutoksien tulee olla selkeitä ja ymmärrettäviä. Perusteluissa tuodaan esille, että saamelaisilla on itsemääräämisoikeus, mutta ei tuoda esille mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa tai kuten esityksessä tuodaan esille, itsemääräämisoikeuden ulottuvuutta. Tämä jättää tulkinnanvaraa eikä ole hyvää lainvalmistelua. Yhdistyksen näkökulman mukaan sanaa itsemääräämisoikeutta ei tule käyttää, mikäli laissa ei anneta käsitteeseen kuuluvia oikeuksia saamelaisille.

Työryhmän esitys lain 1 §:ksi: Tähän itsehallintoon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat itsemääräämisoikeuttaan toteuttaen vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät. Tämä teksti ei vastaa lain § 3, jonka mukaan saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetut valitsevat saamelaiskäräjät, eivät saamelaiset. Yhdistyksen näkemyksen mukaan sanan saamelainen käyttäminen synonyyminä termin saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetun kanssa antaa virheellisen ja harhaanjohtavan kuvan.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Työryhmä esittää, että lain 3 § määriteltäisiin henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eli oikeudesta äänestää ja oikeudesta asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa. Pykälässä ei määriteltäisi, ketä on pidettävä ylipäänsä saamelaisena. Yhdistys pitää tätä hyvin ongelmallisena eikä työryhmä ole riittävästi pohtinut muutoksen vaikutuksia saamelaisten perusoikeuksiin ja perustuslakiin. Lisäksi jälkimmäinen lause viittaa siihen, että olisi jotenkin epäselvää, keitä ovat saamelaiset, miten saamelaiset määritellään ja mitä saamelaisuus ylipäättään on. Mietinnössä ei ole perusteltu riittävästi, miksi toimikunta päätyi tällaiseen ratkaisuun, vaikka mietintö itsessään on hyvin pitkä sisältäen huomattavan laajasti toistoa ja eri lähteiden referointia. Perusoikeusvaikutusten pohdinta on jäänyt vähemmälle, eli ennen kaikkea vaikutukset saamelaisten perustuslailliseen alkuperäiskansa-asemaan. Saamelaisen määritelmän muuttamista perustellaan kuitenkin mielipiteillä ja oletuksilla sivulla 42 seuraavasti: Nykyiseen määritelmään ”saamelainen”, näin otsikoituna, on saatettu liittää maankäyttöä ja -omistusta sekä elinkeinojen harjoittamista koskevia odotuksia. Tämä on aiheuttanut ristiriitoja ja vaikeuttanut lainuudistuksia. Tämä oletuksen ja mielipiteenomaisen viittaus tuo siis esille, että saamelaisten kokeman vastustuksen johdosta ja saamelaisiin liittyvien pelkojen johdosta määritelmää muutettaisiin vähemmän huolestuttavaksi saamelaisia vastustavien tahoja rauhoittaakseen. Tämä ei ole juridinen peruste eikä hyvää lainvalmistelua; lakien tulee olla tarkkarajaisia ja olla perustuslain mukaisia eikä perustua pelkotiloihin tai uhkakuviin. Perustelut eivät tuo myöskään esille, millä tahoilla tällaisia pelkoja ja odotuksia on. Yhdistys haluaa myös tuoda esille, että oletusten perusteella tapahtuva tulkinta on yhdenvertaisuuslain vastaista: Yhdenvertaisuuslain 8 § 1 momentin mukaan syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Yhdistyksen näkemyksen mukaan toimikunnan ehdotus syrjii saamelaisia yhdenvertaisuuslain vastaisesti, koska toimikunnan esitys 3 § perustuu oletetusti valtaväestön kokemuksiin ja johtaa etnisten saamelaisten rakenteelliseen syrjintään, koska viranomaiset eivät voi turvata saamelaisten perustuslaillisia oikeuksia, koska he eivät tiedä, onko henkilö saamelainen vai ei. Ja koska saamelaista ei määritetä, voi kuka tahansa julistautua saamelaiseksi. Tämä ei missään nimessä helpota saamelaiskulttuurin turvaamista eikä saamen kansan säilymistä omana etnisenä ryhmänä.

Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien koetaan tässä katsontakannassa käytännössä kuuluvan kaikille; koska saamelaista ei määritetä, ei saamelaisille voida antaa erioikeuksia. Tämä maininta tulee säilyessään vaikeuttamaan saamelaisia koskevan lainsäädännön kehittymistä ja on luonteeltaan ennakkotapaus tai ennakkotulkinta niistä rajoista, joiden sisällä saamelaisten oikeuksia voidaan olla kehittämättä. Tämä on ristiriitaista myös ILO 169-sopimuksen kanssa, jonka ratifiointi on ollut Suomen tavoitteena. ILO 169-sopimus nimenomaisesti käsittelee alkuperäiskansojen maa- ja hallintaoikeuksia. Perustuslain 17 § mukaan Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Edelleen perustuslain 121 § todetaan, että saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään

Perustuslain lähtökohtana on, että saamelaisten kielelliset, kulttuuriset ja itsehallinnolliset oikeudet perustuvat saamelaisten alkuperäiskansa-asemaan ja saamelaisesta säädetään erillislainsäädännöllä.

Työryhmän esitys tarkoittaisi, että saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia itsehallinnon osalta sovellettaisiin vain vaaleissa äänioikeutettuihin henkilöihin ja muilta osin alkuperäiskansaoikeuksia sovellettaisiin ihmisjoukkoon, jota ei määritettäisi lainsäädännössä vaan se jäisi avoimeksi ja viranomaisen ja oikeuslaitoksen harkintaan tapauskohtaisesti. Tämä tuo haasteita erillislainsäädännön soveltamiselle sekä esimerkiksi saamelaisten alkuperäiskansa-aseman perusteella annettavien määrärahojen jakoon. Yhdistys kiinnittää huomiota myös siihen, että työryhmän esityksellä luodaan hyvin tehokkaat edellytykset sille, että nk. lappalaisliikkeet saavat tukea ajatuksilleen ja esityksilleen, joiden tarkoituksena on kiistää saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja nostaa nk. lappalaisvero maksaneet henkilöt Suomen alkuperäiskansaksi. Lainsäädännön uudistamisen tavoitteen tulee olla selkeyttää nykytilannetta, ei monimutkaistaa tilannetta.

On myös keskeistä, että Suomen ihmisoikeusveloitteet, kuten YK:n alkuperäiskansajulistus, kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus sekä mahdollisesti ratifioitava ILO 169-sopimus koskevat Suomessa saamelaisia. ILO 169-sopimuksen mahdollisen ratifiointin yhteydessä on selvitettävä sopimuksen soveltamisala, eli alkuperäiskansaan kuuluvat henkilöt Suomessa. Ehdotus siitä, että Suomessa ei säädettäisi saamelaisen määritelmästä vaikuttaisi siten kielteisesti myös kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden toimeenpanoon ja soveltamiseen Suomessa.

Työryhmän mietintö kokonaisuudessaan antaa ristiriitaisen kuvan, se painottaa saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa, saamelaisten itsemääräämisoikeutta, mutta säätää, että saamelaisuutta ei määritetä lainsäädännössä, vain äänioikeutettua saamelaiskäräjävaaleissa. Tässä on ristiriita, miten saamelaiskäräjät voi edustaa kaikkia saamelaisia, kun saamelaisuutta ei määritetä? Mikäli työryhmän esitys halutaan pitää voimassa, se edellyttäisi perustuslain muuttamista siten, että joko a) saamelaisen määritelmä säädettäisiin perustuslaissa tai b) saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja saamelaisen määritelmää muutetaan ja saamelaisen sijasta puhutaan saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetusta henkilöstä.

Erillislakeihin, kuten kaivoslakiin, otetut saamelaiskulttuurin heikentämiskiellot perustuvat saamelaisten alkuperäiskansa-asemaan ja saamelaiskulttuurin suojaan. Erillislakien soveltaminen hämärtyy ja vaikeutuu, mikäli saamelaisesta ei säädetä lainsäädännössä.

4.1. Kielikriteerin ulottaminen neljänteen polveen

Kielikriteerin ulottamista neljänteen polveen perustellaan hyvin lyhyesti Norjan ja Ruotsin saamelaismääritelmällä. Ruotsin saamelaiskäräjälain määritelmä ulottuu kolmanteen polveen. Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjälakia ei voida irrottaa kontekstista ottamatta huomioon erilaisia kokonaistilanteita, joissa Ruotsin, Norjan ja Suomen saamelaiset elävät. Norjassa saamelaisilla on hyvin vahvat elinkeino-oikeudet ja poronhoito on vain saamelaisten oikeus. Ruotsissa poronhoito-oikeus on pääosin vain saamelaisille kuuluva oikeus. Saamelaiskäräjien lisäksi Norjan ja Ruotsin poronhoidon ammatilliset järjestöt, siidat ja järjestöt ovat vahvoja toimijoita. Ruotsissa ja Norjassa saamelainen perinteinen sosiaalinen järjestelmä on vahvemmin osa politiikkaa ja tunnustettu myös

valtiorahallinnossa, toisin kuin Suomessa. Saamelaisten oikeuksien kannalta Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjien asema ei ole yhtä keskeinen kuin Suomen Saamelaiskäräjien, koska Suomessa ei ole saamelaisia elinkeinojärjestöjä eikä saamelaista sosiaalista järjestelmää tunnusteta lainsäädännössä eikä suomalaisessa yhteiskunnassa. Saamelaiskäräjien rooli ja merkitys saamelaisten kulttuurissa ja arjessa ovat erilaisia eri maissa. Suomessa saamelaiskäräjien asema on saamelaisille merkittävämpi, koska mitään perinteisiä yhteisöjärjestelmiä ei tunnusteta suomalaisessa hallinnossa. Lisäksi saamelaismääritelmän osalta on Norjan ja Ruotsin laeissa huomioitava lainsäädäntöperinne ja perustuslakien säädökset saamelaisiin liittyen, jos Ruotsia ja Norjaa halutaan käyttää perusteluina. Tämä tulee huomioida asianmukaisesti pohtien saamelaismääritelmän perusteita.

Yhtenä perusteena neljänteen polveen ulottamisessa pidetään yhteispohjoismaisen saamelaismääritelmän luomista kielikriteerin osalta. Tämä vaikuttaa erikoiselta, koska Ruotsin lainsäädännössä saamelaisen määritelmä perustana on kielikriteeri kolmessa polvessa ja se loisi painetta muuttaa ruotsalaista lainsäädäntöä. Suomalaisen lainsäädännön säätämällä ei voida painostaa toisen valtion lainsäädännön muuttamista. Lisäksi toimikunnan esityksessä ei pystytty esittämään edes yhteistä vaalipäivää kolmen maan saamelaiskäräjävaaleihin, vain nostettiin esille ehdotus yhteisestä vaalijankohdasta. Nähdäksemme yhteispohjoismaisuudella on perusteltu valikoiden eri seikkoja toimikunnan esityksessä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan yhteispohjoismaisuuteen pitäisi pyrkiä saamelaisten elinkeino-oikeuksien ja yhteisöjärjestelmän tunnustamisen osalta, eli asioissa, joilla voidaan helpottaa kaikkien saamelaisten oikeutta harjoittaa omaa kulttuuriaan. Saamelaisuus säilyy saamen kielessä, kulttuurissa, elinkeinoissa ja perinteissä ja tämän turvaamiseen tulee ohjata resursseja ja lainsäädännön tuomaa turvaa. Mutta tätä ei voi tehdä, jos saamelaisuutta ei määritetä lainsäädännössä.

Neljännen polven osalta vaaliluetteloon voisi hakeutua henkilö isoisovanhempien kielitaidon osalta, joka on elänyt 1800-luvulla. Henkilön ensimmäisen kielen puhuminen ja sen todistaminen 1800-luvulla on hyvin vaikeaa. Kun kielikriteeri ulotetaan neljänteen polveen, katkaistaan yhteys kulttuuriselle ja kielelliselle siirtymiselle. Jotta kulttuuri ja kielet voivat elävänä perintönä siirtyä, on I ja IV sukupolvien täytynyt kohdata. On hyvin harvinaista, että isoisovanhemmat ja heidän lapsenlapsenlapsensa elävät samaan aikaan ja pystyvät siirtämään kieltään ja kulttuuriaan näille henkilöille. Yhteys saamelaiskulttuuriin ja kieleen on katkennut tällaisessa tilanteessa. Saamelaisuuden määrittäminen lainsäädännössä ei ole helppoa, mutta saamelaisuutta ei voi käsitellä vain juridisena ja edustuksellisena kysymyksenä kuten työryhmä on tehnyt.

4.2. Saamelaismääritelmä perusoikeuksien kannalta

Lainsäädännön on oltava selkeästi rajattua eikä olla ristiriidassa perustuslain kanssa. Yhdistyksen näkemyksen mukaan esitys on ristiriidassa perustuslain kanssa. Yhdistyksen mukaan lain § 3 tulee määrittää, kuka on saamelainen, eikä vain saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutettua henkilöä. Mietintö ei esitä perusteita sille, miksi laissa esitetään säädettäväksi vain äänioikeutetun

määritelmästä. Yhdistys kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että YK:n ihmisoikeuskomitea on painottanut ratkaisuisaan, että lain 3 § tulee muuttaa siten, että se turvaa saamelaisten sisäisen itsemääräämisoikeuden. Esitys ei tältä osin turvaa saamelaisten sisäisen itsemääräämisoikeuden toteutumista. Komitea myös painotti saamelaisten itsemääräämisoikeutta määrätä asemastaan ja yhteisönsä jäsenyydestä. Tältä osin toimikunnan esitys ei täytä YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisuja, koska saamelaisille ei anneta itsemääräämisoikeutta päättää, kuka on saamelainen saamelaisten perinteiden ja sosiaalisten normien mukaisesti.

Ristiriitaista työryhmän ehdotuksen kanssa olla määrittelemättä saamelaista on mm. se, että työryhmä kirjoittaa, että saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen, eli niin sanottua ryhmäidentifikaatiota ehdotetaan vahvistettavaksi uudistamalla vaaliluettelon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä saamelaiskäräjien hyväksymällä tavalla.

Lakiehdotus ei vahvista saamelaisten ryhmäidentifikaatiota alkuperäiskansa, koska laki ei määrittele, ketkä ovat saamelaiseen alkuperäiskansaan kuuluvat henkilöt. Laki voinee vahvistaa uudelleen perustettavan saamelaiskäräjien vaaliluettelon kuuluvien henkilöiden ryhmäidentifikaatiota. Mikäli työryhmän esitys pysyy voimassa, niin tekstiä tulee tarkentaa tältä osin.

Sivulla 55 kirjoitetaan, että henkilön merkitsemisellä vaaliluettelon ei ole vaikutusta saamelaisille muutoin kuuluvien oikeuksien kannalta. Mietinnössä painotetaan vahvasti juuri tätä seikkaa, eli määritelmällä saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetusta henkilöstä ei ole muita vaikutuksia. Esityksestä ei ilmene lainkaan, mitä nämä muuten saamelaisille kuuluvat oikeudet ovat, joihin työryhmä viittaa eikä toisaalta siihen, miten voidaan varmistaa, että nämä saamelaisten erityisoikeudet voidaan taata ja antaa vain saamelaisille. Viranomaisen ei voi arvioida, kuka on saamelainen eikä lain mukaan mikään muukaan taho Suomessa. Tämä luo harmaan, epäselvän tilanteen Suomeen ja tosiasiallisesti hankaloittaa viranomaisten toimintaa. Käytännössähän saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet ovat Suomessa melkein ainoastaan kollektiivisia oikeuksia, liittyen Saamelaiskäräjien tehtäviin, joten esitys toteutuessaan saamelaismääritelmän osalta tosiasiasa kaventaisi saamelaisten oikeuksia, koska kun saamelaista ei määritetä lainsäädännössä, vähäisetkin alkuperäiskansaoikeudet joudutaan antamaan kaikille, koska viranomaiset eivät pysty määrittämään, keitä alkuperäiskansaan kuuluu.

Saamelaiskäräjien keskeiset tehtävät liittyvät nykyisin saamelaisen alkuperäiskansan aseman ja oikeuksien edistämiseen sekä kulttuuri-itsehallinnon toimeenpanoon. Saamelaiskäräjät ei voi edustaa saamelaisia, mikäli se ei saa mandaattia saamelaisilta. Yhdistyksen näkemyksen mukaan toimikunnan esittämä 3 § on tältä osin ristiriidassa Saamelaiskäräjille annettujen muiden tehtävien kanssa. Saamelaiskäräjien tehtävänkuvaa kuuluu nykyisin myös alaikäisten saamelaisten aseman ja oikeuksien edistäminen mm. lastenkulttuurikeskus Mánnun, nuorisoneuvoston ja saamelaisen varhaiskasvatuksen, opetuksen ja oppimateriaalien edistämistyössä. Esitys ei ole pohtinut lainkaan sitä, mitä työryhmän esitys vaikuttaa alaikäisiin saamelaisiin ja heidän alkuperäiskansa-asemaansa, ottaen huomioon myös lasten oikeuksien yleissopimuksen.

Kokonaisuutena herättää ihmetystä, miten työryhmän esitys saamelaiskäräjälain 3 § on tehty ilman pohdintaa. Yhdistyksen näkemyksen mukaan se ei ole hyväksyttävä. Nykytilaa ja velvoitteita on esitelty useamman kymmenen sivun verran, mutta lain keskeisintä pykälää ei ole perusteltu eikä selvitetty miksi tällaiseen ratkaisuun on päästy perusoikeusmyönteisesti. Saamelaiskäräjien osalta asian eduskuntakäsittelyssä edellisinä eduskuntakausilla keskeiseksi ongelmakohtaksi lain uudistukselle on koettu juuri lain § 3. Eduskuntakäsittelyissä kuulemisten yhteydessä suurin osa eduskunnan valiokuntien käyttämästä ajasta keskittyi lain § 3 muutoksien pohdintaan. Yhdistyksen näkemyksen lain eduskuntakäsittelyä helpottaisi, mikä lakiesityksessä perusteltaisiin asianmukaisesti, miksi työryhmä on päätenyt tällaiseen saamelaismääritelmään. Nyt 3 §:n muutoksien perustelut ovat kulttuurisesti hyvin ohuet ja pääosa argumentaatiosta referoi kansainvälisten ihmisoikeuselinten ratkaisuja sekä perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Argumentaatiosta puuttuu kuitenkin selvitys siitä, miten työryhmän esitys saamelaismääritelmästä pohjautuu saamelaiskulttuuriin ja sen perinteisiin sekä suojelee saamelaisilta valtiolliselta assimilaatiolta sekä mielivallalta sekä turvaa saamelaiskulttuurin säilymistä tulevaisuuteen nähden.

Työryhmän esitys poistaa saamelaismääritelmästä nk. lappalaiskriteeri on erinomainen ja kannatettava ehdotus.

Kannatettavaa on myös, se että vaaliluettelo laaditaan uudelleen uudistetun 3 §:n pohjalta. On ehdottoman tärkeää, että vaaliluettelossa ei ole sekaisin eri kriteerein valittuja henkilöitä.

4.3. Objektiivisten ja subjektiivisten kriteerien todistelu

Kielikriteeri on objektiivinen kriteeri, mutta sen tulkitseminen on aiheuttanut epäselvyyttä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännössä. Lain perusteluosassa tuodaan esille tätä problematiikkaa, mutta ei tuoda esille, miten asia ratkaistaan, vaan jätetään se saamelaiskäräjien vaalilautakunnan ratkaistavaksi. Tämä kokonaisuus on ongelmallinen ottaen huomioon, että KHO viime kädessä ratkaisee, kuuluuko henkilö saamelaiskäräjien vaaliluetteloon vai ei. Tämä antaa vaalilautakunnalle myös hyvin merkittävää valtaa ja ohjaavan aseman lainsäädännön tulkinnassa. Olisikin harkittava, että laissa tai sen perusteluissa tuotaisiin esille yksityiskohtaisemmin kriteerien periaatteita, eli miten todistetaan, että henkilö on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään.

Koska kyseessä on objektiivinen kriteeri, se tulee olla objektiivisesti todennettavissa. Kun kriteeri ulotetaan neljänteen polveen, tulee hyvin haasteellisesti todistaa objektiivisesti henkilön ensimmäisen kielen taito. Perusteluosassa tuodaan esille, että koska selvitykseltä edellytettäisiin luotettavuutta, esimerkiksi yksityiset, kyseistä äänioikeushakemusta varten laaditut selvitykset tai todistukset henkilön tai tämän vanhemman, isovanhemman tai isoisovanhemman saamen kielen taidosta eivät olisi itsessään riittävä selvitys. Tämä on perusteltua, mutta kuitenkin ei tuoda esille lainkaan, millaiset todistelut olisivat riittäviä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan on välttämätöntä, että lain perusteluissa tuodaan esille, millaiset selvitykset ja todistukset ovat riittäviä henkilön

kielitaidosta. Muuten vaarassa on mielivaltaisuus ja se jättää vaalilautakunnan, muutoksenhakuelimen sekä korkeimman hallinto-oikeuden vaikeaan tilanteeseen ja tuo riskin, että otetaan käyttöön uudelleen KHO:n käyttämä kokonaisharkinta-käsite. Lain perusteluosassa tulee olla esimerkkejä, miten kielitaito voidaan todistaa.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan kielitaitoa ei voida todistaa sellaisin viranomaisasiakirjoin, joihin on merkitty henkilön äidinkieli/ensimmäinen kieli perustuen henkilön omaan ilmoitukseen. Esimerkiksi väestökirjanpito on tällainen asiakirja. Lakiin ei voi ottaa säädöksiä, joiden toteuttaminen on tulkinnanvaraista ja ilman riittävää ohjeistusta. Tulisi myös pohtia, että tulisiko vaalilautakunnan ohjeistus hyväksyttävä laajemmin saamelaiskäräjillä, jotta voidaan huolehtia siitä, että vaaliluettelon ottamisen kriteeristöllä on Saamelaiskäräjien parlamentaarinen hyväksyntä.

Suomessa myös etnisesti suomalaisilla lapsilla on katsottu olevan oikeus oppia saamea kielipesässä osana saamen kielen elvytysohjelmaa. Tulevaisuudessa on oleellista ottaa huomioon myös se, että etnisesti suomalainen henkilö on oppinut saamen kielen kielipesässä ja oppilaitoksissa ja siirtänyt kielen omille lapsilleen ensimmäisenä kielenään. Objektiiivisilla ja subjektiivisilla perusteilla näillä henkilöillä olisi mahdollisuus hakeutua saamelaiskäräjien vaaliluettelon, vaikka henkilö ei ole etnisesti saamelainen eikä saamelaisyhteisön tunnustama saamelainen.

Kielikriteerin ulottaminen neljänteen polveen on ongelmallista ja vaikeasti arvioitavissa oleva kokonaisuus, joka tulisi harkita uudelleen ja pitää nykyinen kolmen sukupolven kriteeri voimassa. Kielikriteerin ulottamista neljänteen polveen perustellaan lähinnä pohjoismaisella saamelaissopimuksella. Pohjoismaista saamelaissopimusta ei ole hyväksytty kolmen maan saamelaiskäräjillä ja saamelaiskäräjien osalta on esitetty pyyntö neuvotella pohjoismainen saamelaissopimus uudelleen. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen tilanne on täten epäselvä, eikä sen ratifiointi ole varmaa.

Saamelaisen kriteerin tarkoituksena on ollut vaaliasioiden lisäksi tuoda viranomaisille tietoa siitä kuka on saamelainen ja sille perusteet. Vaikka työryhmän esitys ei tuo esille tässä yhteydessä lainkaan saamelaiskulttuurin sisältöä ja saamelaista identiteettiä, saamelaismääritelmän on ajateltu määrittävän saamelaisen etnisen ryhmän ja luovan edellytyksiä sen säilymiselle. Saamelaisuus ei ole tekninen oikeus, vaan sen tarkoituksena on varmistaa, että henkilö kuuluu alkuperäiskansaansa ja on oppinut saamelaiskulttuurin ja saamen kielen.

Koska työryhmä esittää, että lain 3 §:ssä ei määritä enää saamelaisen kriteerejä, ongelmaksi nousee myös itseidentifikaation todistaminen. Miten vaalilautakunta/muutoksenhakuelin/KHO voivat varmistua siitä, että henkilö identifioituu saamelaiseksi objektiivisesti, kun vaaliluettelon hakeutumisen kriteeristö ei tarkoita samaa kuin saamelainen työryhmän esityksessä. Jos identifikaatioksi riittää pelkkä oma ilmoitus, subjektiivisen kriteerin todenmukaisuuden arvioiminen on mahdotonta. Yhdistyksen käsityksen mukaan lain § 3 tulee perusteluineen olla selkeä, tarkkarajainen eikä tulkinnanvarainen.

Yhdistys ei kannata kielikriteerin ulottamista neljänteen polveen eikä otsikon muuttamista esitetyllä tavalla. Yhdistyksen näkemyksen mukaan § 3 tulee edelleen säätää saamelaisen määritelmästä.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät (5-8 §)

Ehdotuksessa esitetään saamelaiskäräjien toimivallan lisäämistä ja kehittämistä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaiskäräjien tehtäviä ei voida lisätä ilman saamelaisyhteisön hyväksymää saamelaismääritelmää. Jos esimerkiksi lain eduskuntakäsittelyssä saamelaismääritelmään otettaisiin takaisin esim. lappalaiskriteeri, myöskään saamelaiskäräjien tehtäviä ei voida lisätä tai asemaa kehittää.

Lain 5 § osalta tuodaan esille, että saamelaisten itsemääräämisoikeus toteutuu toisin sanoen itsehallintona sisäisissä asioissa. Tämä on virheellinen väite, koska saamelaiset eivät saa vieläkään päättää perinteidensä mukaisesti siitä, kuka on saamelainen ja oikeutettu äänestämään saamelaiskäräjien vaalissa ja asettua ehdolle. Sisäiset asiat ovat hyvin tulkinnanvarainen asia, lakiesityksessä se tarkoittaa käytännössä Saamelaiskäräjien omaa toimintaa; mutta vain kapealla saamelaiskulttuurin tulkinnalla jättäen saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin liittyvät tehtävät saamelaisten itsemääräämisoikeuden ulkopuolelle. Itsemäärääminen sanaa tulee käyttää vain siinä yhteydessä, kun saamelaisille annetaan todellista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi jatketaan, että saamelaisten itsemääräämisoikeus toteutuu muissa kuin sisäisissä asioissa erityisesti neuvottelujen kautta. Neuvottelut viranomaisten kanssa eivät ole itsemääräämisoikeutta, vaan osallistumisoikeutta. Yhdistyksen mukaan terminologiaa tulee muuttaa vastaamaan todellisuutta, eikä kaunistella lakiehdotusta käyttämällä YK:n alkuperäiskansajulistuksen terminologiaa ilman, että lakia muutetaan vastaamaan terminologian sisältöä. Lakiin esitettyjen muutoksien tulee olla kehittäviä, ei nykytilaa vahvistavia.

Lain perusteluissa tuodaan esille, että Ehdotettuun 3 momenttiin otettaisiin maininta siitä, että saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Saamelaisopetuksella ja -koulutuksella viitataan saamenkieliseen opetukseen ja saamen kielen opetukseen laajasti, aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteen koulutukseen ja täydennyskoulutukseen asti.

Käytännössä lisäys jää vain nykytilan tasolle, koska Saamelaiskäräjille ei esitetä valvontatehtävien siirtoa saamenopetuksen osalta aluehallintoviranomaiselta, AVI:lta, eikä koulutuksen arviointineuvostolta. Saamelaiskäräjille olisi tärkeää saada saamelaisopetukseen liittyen uusia, konkreettisia tehtäviä ja niiden mukaisia resursseja, erityisesti koska tästä otetaan laintasoinen säädös. Tätä olisi tullut pohtia työryhmän esityksessä ja ennakoida mahdollisia tehtävien siirtoja Saamelaiskäräjille opetuksen valvontaan ja kehittämiseen liittyen.

Yhdistys kiinnittää huomiota myös siihen, että Saamelaiskäräjien asiantuntijuutta ja kehittämistä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen osalta tulisi tarkentaa ottamalla huomioon tieteen riippumattomuus ja yliopistojen autonomia. Yhteistyö ja vuorovaikutus korkeakoulutuksen osalta olisi luontevaa koskea koulutustarpeiden kehittämistä saamen kieleen ja kulttuuriin liittyen siten, että koulutus palvelee saamelaisyhteisön ja kotiseutualueen tarpeita ja elinvoimaisuutta. Tarkoituksenmukaista ei ole, että saamelaiskäräjien ohjaavaa roolia vahvistettaisiin mm. yliopistojen tekemän tutkimuksen sisältöihin, tutkimusrahoituksen käyttöön ja tutkimuskohteisiin.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvottelovelvoite sekä 9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

-

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

6. Saamelaiskulttuurin heikentämiskielto ja haitan käsite

Lakiin ehdotetaan otettavaksi saamelaiskulttuurin heikentämiskielto. Tekstissä sanotaan, että Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa toimenpiteellään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ellei toimenpiteelle ole perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia painavan yhteiskunnallisen tarpeen toteuttamisessa. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan. Heikentämiskielto on otettu erillislakeihin, ja käytäntö laajenee lainsäädäntöä uudistuttaessa.

Vesilaissa (587/2011), § 8 on otettu käytännöksi vähäistä suuremman haitan käsite (se ei vähäistä suuremmissa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan).

Kaivoslaissa (621/2011) on olennaisen haitan käsite 50.1 § (yksin tai yhdessä muiden vastaavien lupien tai alueiden muiden käyttömuotojen kanssa olennaisesti heikentäisi saamelaisten kotiseutualueella edellytyksiä harjoittaa perinteisiä saamelaiselinkeinoja taikka muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria). Ympäristönsuojelulaissa 527/2014 § 49 on kaivoslakia vastaava määräys: olennaista heikennystä edellytyksiin harjoittaa saamelaisten kotiseutualueella perinteisiä saamelaiselinkeinoja tai muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria taikka olennaista heikennystä kolttien elinolosuhteisiin tai mahdollisuuksiin harjoittaa kolttalaissa tarkoitettuja luontaiselinkeinoja koltta-alueella.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan lainsäädäntö tulee olla johdonmukainen; eli soveltaa yhdenmukaisesti saamelaiskulttuurin heikentämiskieltoa kaikessa lainsäädännössä. Lain määräysten

tulisi olla myös selkeät. Työryhmän esitys sisältää erikoisesti sekä vähäistä suuremman haitan että huomattavan haitan käsitteen. Huomattavan haitan käsitteen eroa esimerkiksi olennaisen haitan käsitteeseen ei ole selvitetty. Työryhmän esitys tuo siis kolmannen erillisen haitan käsitteen lainsäädäntöön, joiden eroavaisuuksia ei ole riittävästi selvennetty. Ensimmäisessä lauseessa kirjoitetaan, että viranomaiset eivät saa toimenpiteillään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa. Jälkimmäisessä lauseessa toimenpiteitä ei mainita, vaan lause antaa yleisluonteisen määräyksen viitaten ilmeisesti kaikkeen viranomaisen toimintaan.

Nämä kaksi lausetta luovat esiin ristiriidan: oikeus kehittää kieltä ja kulttuuria on perustuslain tasoinen määräys. Perustuslain esitöiden ja vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan saamelaiseen kulttuurimuotoon kuuluvat myös perinteiset elinkeinot. Faktuaalisesti on hyvin vaikea ymmärtää, mitä eroa näillä yllä lainatuilla lauseilla on, miten toimenpiteet erotetaan muusta viranomaisen toiminnasta ja mitä esimerkiksi painavat yhteiskunnalliset tarpeet ovat. Onko painava yhteiskunnallinen tarve esimerkiksi kaivoksen perustaminen, jolla voidaan vastata Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamiseen tuottamalla sähköautoihin tarvittavia metalleja?

Miten esimerkiksi selvitetään, sovelletaanko missäkin asiassa vähäisen haitan tai huomattavan haitan käsitettä. Yhdistys pitää hyvin todennäköisenä, että saamelaiskulttuurin suoja jää toteutumatta epäselvän lainsäädännön myötä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan lain muotoilujen toimeenpano tuo kohtuuttoman vaikeita tulkintatilanteita viranomaisille. Erikoista on, että yleisessä lauseessa ei mainita perinteisiä elinkeinoja, mutta jälkimmäisessä huomattavan haitan osiossa perinteiset elinkeinot mainitaan erikseen. On myös ristiriitaista, että ensimmäisessä lauseessa puhutaan saamelaisista ja toisessa alkuperäiskansa saamelaisista. Ratkaisematta laissa ja sen perusteluissa jää, miten viranomaiset voivat selvittää aiheuttaako jokin toiminta vähäistä tai huomattavaa haittaa saamelaisille, kun saamelaisuutta ei määritetä lain 3 §:ssä.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan tätä kohtaa olisi selvennettävä, tarkennettava ja rajattava ja pitäydyttävä yhdenmukaisessa haitan käsitteessä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan ei ole perusteltua tuoda kolmatta erilaista haitan käsitettä lainsäädäntöön. Teksti on nyt hyvin sekava ja tulkinannanvarainen.

Haitan käsitteen määrittäminen tapahtuu viime kädessä oikeusasteissa ja kaivoslain soveltamisen osalta saamelaiskäräjillä, Tukesilla ja KHO:lla on eriävät näkemykset haitan tunnistamisesta ja määrittämisestä. On ilmeisen tarpeen, että haitan käsitettä ja sen määrittämistä selvennetään lain perustelussa, jotta voidaan selkeyttää nykytilannetta ja antaa viranomaisille edellytyksiä arvioida haitan käsitettä. Saamelaiskärjälain perusteluosaa tulisi täydentää tältä osin. Lain perusteluosassa esille tuodut saamelaisten pakkosiirrot esimerkkeinä ovat hyvin epätodennäköisiä, ja tärkeämpää olisi tuoda esille, miten infrastruktuuri-, kaivos- ja kehityshankkeissa voidaan arvioida haitan käsitettä ottaen huomioon kumulatiiviset vaikutukset.

Lain perusteluosassa tuodaan esille vaikutustenarviointia. Se on keskeinen ja vakiintunut menetelmä, mutta ei ongelmaton. Yhdistyksen käsityksen mukaan vaikutukset arvioidaan usein myönteisemmäksi kuin ne ovatkaan, kuten esimerkiksi käsillä olevassa saamelaiskäräjälakityöryhmän esityksen vaikutustenarvioinnissa. Vaikutustenarvioinnilla ei ole merkitystä, jos se laaditaan vasta esityksen valmistumisen jälkeen. Vaikutustenarvioinnin tulee olla prosessi, joka alkaa heti hankkeen/lainsäädännön aloittamisen yhteydessä. Vaikutustenarvioinnin tavoitteena tulee olla prosessiin vaikuttaminen, ei jälkikäteen tapahtuva hyväksymis/validointi-prosessi. Vaikutustenarvioinnista on hyviä kokemuksia ja esimerkkejä esim. Akwé: Kon -ohjeissa. Vaikutustenarviointiprosessia tulisi selkiyttää lain perusteluosassa.

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

-

3 a luku Kirjanpito ja tilintarkastus

-

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

7. Esitys 25 a §. Vaaliluettelon julkisuus.

Työryhmä ehdottaa, että vaaliluettelon salassapitovelvollisuus ei estä tiedon antamista saamelaiskäräjille, saamelaiskäräjien toimielimen jäsenten ja varajäsenten valintaa tai aloiteoikeuden käytön selvittämistä varten. Tämä on asiallinen esitys, mutta lisäksi tulisi lisätä, että tietoja voidaan luovuttaa saamelaisten käyttöön osoitetun rahoituksen myöntämistä varten. Tämä tulee kyseeseen mm. kulttuurimäärärahojen ja mahdollisten muiden avustusten myöntämistä varten. Pohdittavaksi tulisi lainsäädännön johdonmukaisuuden vuoksi, että lupa vaaliluettelon tietojen käyttöön tutkimusta varten tulisi hakea saamelaiskäräjien vaalilautakunnalta ja tarvittaessa muutoksenhakuelimeltä. Tämä olisi perusteltua, koska Saamelaiskäräjien hallitukselta poistetaan esityksessä saamelaiskäräjien vaaliluettelon liittyvät tehtävät.

8. Saamelaiskäräjävaalien ajankohta

Saamelaiskäräjävaalien ajankohta ja toimikauden pituus olisi tarkoituksenmukaisinta ensisijaisesti asettaa seuraamaan eduskunnan aikataulua. Saamelaiskäräjien toiminnan kannalta on haasteellista, että eduskunta ja hallitus vaihtuvat kesken saamelaiskäräjien toimikauden ja tämä hidastaa ja vaikeuttaa saamelaisten aseman systemaattista kehitystä ja yhteistyötä hallituksen kanssa.

Työryhmässä esitetty Saamelaiskäräjien kanta, että vaalikausi jaksotettaisiin Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien vaalikausien mukaisesti on myöskin pohdinnan arvoinen asia, mutta jotta esityksellä olisi käytännön merkitystä, tulisi saamelaisen parlamentaarisen neuvoston asemaa vahvistaa. Suomen saamelaiskäräjien toiminnan kannalta vaalit, jotka järjestettäisiin samaan aikaan

eduskuntavaalien aikaan, mahdollistaisi tehokkaamman edunvalvonnan aina hallitusohjelman laadinnasta sen toimeenpanon.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan vaalien ajankohdasta ja toimikauden pituudesta tulisi säätää tässä yhteydessä.

9. Ehdokasasettelu

Yhdistys pitää ongelmallisena, että saamelaiskäräjälain yhteydessä ei ole pohdittu parlamentarismien kehittämistä Saamelaiskäräjillä vaan ehdokasasettelu tapahtuu kuten aiemminkin vain yksilötasolla. Parlamentarismien kehittäminen tehostaisi Saamelaiskäräjien politiikkaa, äänestäjien oikeusturvaa sekä mahdollistaisi poliittisen keskustelun jo ennen vaaleja Saamelaiskäräjien linjasta nykyistä avoimemmin. Nykyisin vaalien jälkeen poliittinen keskustelu käydään äänestäjiltä salassa ja Saamelaiskäräjät jakaantuu erilaisiin ryhmittymiin, joiden väliset erot ja toiminta jäävät äänestäjiltä piiloon. Edustuspaikkojen jakautumisesta, poliittisista linjoista sovitaan etukäteen ennen kokousta, eivätkä äänestäjät saa tietää miksi tallaisiin ratkaisuihin on päädytty.

Olisikin tärkeää, että ehdokkaita voisivat asettaa esim. listat, saamelaisyhdistykset tai niiden yhteenliittymät. Äänestysprosentti saamelaiskäräjävaaleissa on ollut viime vaaleissa verrattain alhainen. Olisi mahdollista, että äänestysaktiivisuus lisääntyisi, mikäli vaalijärjestelmää muutettaisiin aidosti edustukselliseksi siten, että äänestäjä voisi äänestämällä vaikuttaa Saamelaiskäräjien poliittiseen linjaan ja olla tietoinen ennen vaaleja, millainen poliittinen linja hänen valitsemallaan ryhmittymällä on ja tietoa myös siitä, minkälaisen kumppanien kanssa edustaja aikoo edistää poliittista linjaansa. Äänestäjät voisivat vaikuttaa täten myös siihen, kenestä tulee Saamelaiskäräjien puheenjohtaja, kun ennen vaaleja olisi avoimesti tiedossa, ketkä pyrkivät puheenjohtajaksi ja keiden tuki heillä on käytettävissään.

5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloja koskeissa asioissa

10. Muutoksenhaku

Työryhmä kirjoittaa, että Muutoksenhaukelimen osalta edellytetään, että lautakunnan puheenjohtajalta ja lakimiesjäseneltä vaadittaisiin tuomarin virkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaminen ja asiantuntijajäsenten tulisi olla perehtyneitä muutoksenhakulautakunnan toimialaan eli saamelaiskäräjien vaaliluetteloasioihin. Muutoksenhakulautakuntaan kuulumisen edellytyksenä ei olisi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkittynä oleminen. Tämän tarkoituksena on korostaa osaltaan muutoksenhakulautakunnan tehtävään vaadittavan erityisosaamisen merkitystä. Riippumattomana lainkäyttöelimenä muutoksenhakulautakunnan tehtävänä ei olisi toteuttaa

saamelaisten niin sanottua ryhmähyväksyntää vaan valvoa yksilön oikeusturvan toteutumista. Momentin mukaan valtioneuvosto asettaisi muutoksenhakulautakunnan saamelaiskäräjien ehdotuksesta kuudeksi vuodeksi kerrallaan.

Työryhmän ehdotus muutoksenhaku on luonteeltaan ongelmallinen. Korkeimman hallinto-oikeuden säilyttämistä viimeisenä muutoksenhakuelimenä perustellaan mm. oikeudella oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut osoittavat, että saamelaiset eivät ole saaneet oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskien saamelaismääritelmää ja vaaliluetteloon hakeutumista. Yhdistyksen näkemyksen mukaan valitusoikeus KHO:lle voi säilyä korkeintaan saamelaismääritelmän osalta teknisenä valitusoikeutena, eli valiluetteloon hakeutunut voisi hakea valitusoikeutta vain hallintolain mukaisissa asioissa, mutta itse saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuulumisen edellytyksiä KHO ei enää arvioisi, vaan mikäli hallinnollinen menettelyvirhe olisi tapahtunut, KHO palauttaisi asian vaalilautakunnalle.

Muutoksenhakuelimen tehtävät ovat ongelmallisia, koska sen tehtävänä on valvoa yksilön oikeusturvaa eli tarkastella asiakokonaisuutta vain yksilön kannalta. Vaaliluetteloon kuuluminen tai kuulumattomuus ei ole vain yksilön oikeusturvaan kuuluva asiakokonaisuus, sillä on kollektiivinen ulottuvuus koko saamen kansalle. Vaaliluetteloon kuulumisessa/ kuulumattomuudessa on keskeinen merkitys koko saamen kansan tulevaisuudelle. Muutoksenhakuelimestä puuttuu vaaliluetteloon kuulumiseen olennaisen yhteisön ryhmähyväksyntä ja kollektiivisuuden ulottuvuus. Muutoksenhakuelimen työ on myös hyvin vaikeaa, koska hallituksen esitys/laki eivät ohjeista tarkemmin, millaisia todisteita voidaan esittää kielitaidosta. Vaarana on, että jos elimen tehtävä rajataan vain yksilön oikeusturvaan kuuluvaksi, saamen kansan oikeusturvan edunvalvonta unohtuu.

Yhdistys kiinnittää huomiota myös siihen, että muutoksenhakuelin olisi tehtäviensä ja asettamistavan johdosta tuomioistuinlaitos. Nykyisin valituksia käsitellään yhdessä oikeusasteessa (KHO), työryhmän ehdotus tarkoittaisi, että valitukset käsiteltäisiin kahdessa oikeusasteessa. Tämä korostaa asiakokonaisuuden juridista ulottuvuutta tarpeettomasti.

Muutoksenhakuelimen osalta kokoonpanossa edellytetään yhden lakimiehen ja kahden saamelaisten olosuhteiden asiantuntijaa olevan jäsenenä. Muutoksenhakuelin joutuu arvioimaan myös kielitodistusten riittävyttä ja subjektiivista käsitystä saamelaisuudesta ja analogisesti vaalilautakunnan kokoonpanon suhteen muutoksenhakuelimessä tulee olla saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin asiantuntemusta. Tarkemmin tulisi selvittää myös sitä, mitä saamelaisten olosuhteiden asiantuntemus käytännössä tarkoittaa, koska käsite on epäselvä. Onko kyse akateemisesti koulutetusta saamelaiskulttuurin tutkijasta vain saamelaiskulttuurin sisäisestä asiantuntemuksesta, esimerkiksi saamelaisten perinteisestä tiedosta? Muutoksenhakuelimen kokoonpano on hyvin suppea, ottaen huomioon, että elimessä tulee olla asiantuntemusta juridiikasta, saamelaiskulttuurista ja saamen kielestä. Kokoonpanon laajentamista olisi tärkeää laajentaa tältä osin ja tarkentaa jäseniltä vaadittavaa asiantuntemusta.

On asianmukaista, että Saamelaiskäräjien hallitus ei enää käsittele valituksia, mutta esitetystä muodossaan muutoksenhakuelin ei tue saamelaisten itsemääräämisoikeutta eikä varmista sitä, että saamelaiskulttuurin asiantuntemus tulee huomioiduksi muutoksenhakulautakunnan työssä. Työryhmän esityksessä korostuu lain § 3 ennen kaikkea juridisena oikeutena, vaikka kyse on kulttuurista, kielestä ja identiteetistä ja saamelaiskulttuurin ytimeen kuuluvasta asiakokonaisuudesta, joka todistetaan elämällä saamelaisen elämäntavan mukaisesti osana saamelaisyhteisöä sukupolvittaisena jatkumona. Vaaleissa äänioikeutetun saamelaisen ja sen todistaminen on etäännyttänyt hyvin kauas saamelaiskulttuurin perinteistä ja perinteisestä yhteisjärjestelmästä, mikä ei tue lain tavoitetta turvata saamelaisten itsemääräämisoikeutta kansana. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kaikissa Saamelaiskäräjien yhteydessä toimivissa elimissä tulee olla jäsenenä vain saamelaisia ja muutoksenhakulautakuntaan tulisi valita vain saamelaisia.

Muutoksenhaun osalta on huomioitava, että olisi tarkoituksenmukaista säätää karenssiajat, mikäli muutoksenhakulautakuntaan nimitetään vaalilautakunnan esittelijä/saamelaiskäräjien lakimiessihteri.

Kysymyksiä herättää myös muutoksenhakulautakuntaelimen nimi. Miksi on valittu tallainen saamelaiskäräjien lautakuntiin rinnastettava nimi, kun muutoksenhaluelin on selkeästi osa oikeuslaitosta? Työryhmä mm. kirjoittaa, että muutoksenhakulautakunta vahvistaisi lautakunnan riippumattomuutta lainkäyttöelimenä. Koska lautakunta on selkeästi osa oikeuslaitosta, vaikutusoikeus KHO:lle tulee poistaa, mikäli muutoksenhakuelin pidetään varsinaisessa lakiesityksessä voimassa. Yhdistyksen mukaan muutoksenhakuelin ei sellaisenaan ole kannatettava ja sen tehtäviin ja rooliin tulisi tehdä tarkennuksia yhdistyksen esittämällä tavalla.

Työryhmä perustelee edelleen valitusoikeutta KHO:hon seuraavasti: valituslupahakemuksessa olisi esitetty perusteltu väite päätöksen perustumisesta mielivaltaan tai syrjintään. ...Syrjintäväitteen esittäjä voisi sen sijaan verrata omaa tilannettaan esimerkiksi lain 3 §:ssä esitettyihin kriteereihin. Esityksen perustelut osoittavat osaltaan epäluottamusta saamelaisyhteisöä sekä saamelaisten itsemääräämisoikeutta kohtaan: saamelaiset eivät pysty hoitamaan omia sisäisiä asioitaan ilman valtiollisen tuomioistuinlaitoksen analyysiä. Käytännössä lain perusteluosa mahdollistaa valituksen hakemisen KHO:lta kaikissa vaaliluettelon hakeutumiseen liittymissä seikoissa, koska kaikki KHO:lle nykyisin tulevat valitukset perustuvat siihen, että Saamelaiskäräjien on tulkittu syrjineen vaaliluetteloon haluavia henkilöä ja tulkinneen lain § 3 virheellisesti.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan muutoksenhakulautakunnan nimeä, jäsenien valitsemisperustetta ja tehtäviä tulee muuttaa ja poistaa valitusoikeus KHO:lle.

6 luku Erinäiset säännökset

11. Aloite-oikeus

Yhdistys kiinnittää huomiota siihen, että vaatimus 250 äänioikeutetun saamelaisen allekirjoituksesta aloitteen tekemistä varten on verrattain korkea. Käytännössä esimerkiksi Vuotson alueen saamelaiset eivät voi tehdä omaa aluettaan koskevaa aloitetta, koska alueella ei ole nykyisin riittävästi saamelaisia aloiteoikeuden käyttämiseen. Yksittäiset siidat eivät myöskään voisi tehdä aloitteita. Saamelaiset asuvat myös laajalla maantieteellisellä alueella, joten aloitteen tekeminen tulisi olla mahdollista myös sähköisesti. Allekirjoitusten kerääminen olisi muussa tapauksessa hidasta ja myös kallistakin, koska allekirjoituksia pitäisi kerätä laajalta maantieteelliseltä alueelta.

Yhdistys kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että inarin- ja kolttasaamelaisilla on hyvin vaikea saada omaa yhteisöään koskevissa asioissa 250 äänioikeutetun saamelaisen allekirjoitusta näiden ryhmien pienen koon johdosta. Samoin esimerkiksi yhdistyksillä on hyvin vaikea tehdä aloitteita, koska Suomen saamelaisten kotiseutualueella on hyvin harvinaista että saamelaisyhdistyksellä olisi näin runsaasti jäseniä, mitä aloiteoikeuden käyttäminen edellyttää.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan aloiteoikeus tulisi olla 50 saamelaisella. Koska vaadittujen allekirjoitusten määrä on korkea, aloiteoikeuden käyttäminen on todennäköisesti hyvin vähäistä, eikä aloiteoikeus palvele täten tarkoitustaan.

Rikoslain 40 luvun 11 §

-

Muita huomioita

12. Esityksen vaikutusten arviointi

Työryhmän on arvioinut vaikutukset myönteiseksi. Arvion mukaan Esitys toteuttaa perustuslain 22 §:n, 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin säännöksiä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan esitys ei toteuta perustuslain säännöksiä lain 3 § osalta.

Vaikutustenarvioinnissa on seuraava kappale: 4.2.6 Taloudelliset vaikutukset Ehdotus tähtää saamelaisen alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen ja saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien tähänastista johdonmukaisempaan toteuttamiseen. Lainmuutoksilla arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia saamelaiskäräjien toimintakykyyn, millä voidaan puolestaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia saamelaisten hyvinvoinnille. Tämän voidaan katsoa välillisesti johtavan myönteisiin kansantaloudellisiin vaikutuksiin muun muassa perinteisiin elinkeinoihin kohdistuvien myönteisten vaikutusten kautta.

Kappaleessa ei käsitellä lainkaan esityksen taloudellisia vaikutuksia. Oletetut hyvinvointivaikutukset ovat hyvin spekulatiivisia ja ne tulisi poistaa. Saamelaiskäräjien toimintakyvyllä ei ole vaikutusta saamelaisten hyvinvointiin. Myönteiset kansantaloudelliset vaikutukset saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin ovat erityisen spekulatiivisia ja tulisi poistaa asiattomina. Työryhmän esitys ei käsittele saamelaisten perinteisiä elinkeinoja eikä esitä parannuksia niiden asemaan, resursointiin tai harjoittamisedellytyksiin. Yhdistys kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että hyväksytyt sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ei lisää saamelaisten itsemääräämisoikeutta saamelaiskulttuurin mukaisiin ja saamenkielisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Lakiesityksen taloudelliset vaikutukset saamelaiskäräjien toimintaan on arvioitu vaaleihin, uusiin elimiin, varapuheenjohtajien palkkaukseen, lisääntyneisiin henkilöstö, käänös- ja matkakuluihin, arvioitu lisärahoituksen tarve on 780 000 euroa. Vaikka saamelaiskäräjille esitetään laintasoista tehtävää saamenopetukseen liittyen, tähän työhön ei esitetä varattavan resursseja.

Saamelaiskäräjille arvioidut lisäresurssit ovat realistisia. Saamelaiskäräjien toiminnan resursointi on lisääntynyt 2000-luvulla ja yhtenä merkittävänä rahoituksen määrään vaikuttavana seikkana on saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen rakentaminen. Saamelaiskulttuurin, saamenkielisten palvelujen ja saamenkielisen oppimateriaalituotannon rahoitus ei ole lisääntynyt samassa yhteydessä vaan pysynyt saman tasoisena koko 2000-luvun. Saamelaiskäräjien legitimitettiin saamelaisyhteisön edessä vaikuttaa myös se, miten saamelaiskulttuurin ja saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen varatut määrärahat käytetään ja jaetaan. Hallinnon resursointi on perusteltua Saamelaiskäräjien toiminnan kehittämiseksi, mutta hallinnon resursointi ilman, että kehitetään ja lisäresursoidaan saamelaiskulttuurin säilyttämiseksi ja edistämiseksi tehtävää konkreettista ruohonjuuritason työtä, ei ole perusteltua ja voi herättää kritiikkiä saamelaisyhteisön keskuudessa. Saamelaiskulttuuri ja kielet ovat edelleen uhanalaisessa asemassa, eikä Saamelaiskäräjien toimintaa kehittämällä ja resursoimalla ja viranomaisten neuvotteluelvoitteen kiristämällä pystytä turvaamaan saamen kielen ja kulttuurin säilymistä Suomessa, vaan tarvitaan konkreettisia toimia.

Sivulla 73 todetaan ristiriitaisesti, että Johtolankana eri vaihtoehtojen punninnassa on pidetty saamelaisten oikeutta määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeutta määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.

Tämä lause antaa virheellisen ja liian myönteisen kuvan saamelaiskäräjälakiehdotuksesta. Saamelaiskäräjät elimenä ei perustu saamelaiseen yhteisöjärjestelmään vaan on sovellus suomalaisesta edustuksellisesta elimestä. Lakiehdotus ei anna saamelaisille mahdollisuutta päättää omasta identiteetistään tai jäsenyydestään omien tapojen mukaisesti, koska saamelaisuutta ei määritetä lainsäädännössä. Saamelaisilla ei ole perinteitä vaaleissa äänioikeutettujen henkilöiden valitsemisessa tai antamalla oikeusjärjestelmän päättää, kuka on saamelainen kirjallisten todisteiden perusteella.

Saamelaiskäräjälain muutos on tarpeen, mutta hallituksen esitystekstin tulee pohjautua tosiasioihin, ei korulauseisiin. Mikäli Saamelaiskäräjien toimintaa haluttaisiin kehittää aidosti saamelaiseen perinteiseen yhteisöjärjestelmään pohjautuvaksi, tulisi siitajärjestelmä olla Saamelaiskäräjien edustuksellisuuden perustana, ei kunnittainen jako.

13. Muita huomioita

Yhdistyksen näkemyksen mukaan lailla ei ole tarpeen säätää saamelaiskäräjien varapuheenjohtajien tehtävien päätoimisuudesta vaan tämä asia kuuluu Saamelaiskäräjien itsenäiseen päätösvaltaan ja työjärjestyksessä ratkaistavaksi asiaksi.

Yhdistys toistaa edelleen olevansa halukas osallistumaan YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisujen toimeenpanoon ja saamelaiskäräjälain uudistamistyöhön. Yhdistys toivoo, että YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut otetaan kokonaisuudessaan lain uudistamisen pohjaksi.

Juntunen Suvi
Sámi Árvvut rs - Lausunto hyväksytty yhdistyksen vuosikokouksessa
29.6.2021